

Здравко Фенлачки¹

ХИДРОСИСТЕМ ТАМИШ – БЕГЕЈ

Тамиш и Бегеј су највеће и најзначајније реке средњег Баната. Тамиш извире из банатског планинског масива Семеник и улива се у Дунав код Панчева док је извориште Бегеја у планини Појана Руска испод врха Падеша улива се у Тису код Титела. У равничарском току теку паралелно једном заједничком долином. У овом подручју Бегеј прима притоке само са десне а Тамиш само са леве стране. По сливу чини се да постоји само једна једина река која се рачва на два велика рукавца. При високим водама обе реке се разлију а њихове воде стварају поплаве великих размера тако да се стиче утисак да читаво подручје плави једна река.



Слика 1. – Лугож – мост на Тамишу

Веће поплаве биле су 1912. То је била изразито кишовита година кад се излио Тамиш и прелио одбранбене насипе за један метар. Поплављен је град Лугож и друга насеља. Уништени су мостови, више километара железничке пруге, стотине хектара ораница. Поплављена су читава стада оваца и говеда, људских жртава било је више од стотине. Нека села су потпуно уништена. Ова поплава подсећа на другу још већу 1859. год. при свршетку радова на канализацији и изградњи одбрамбених насипа. Тада је поплављен Темишвар и још 45 насеља. Априла 2005, пред сам Ускрс,

¹ Здравко Фенлачки, проф. географије у пензији, Темишвар.

вода Тамиша пробила је насип између Рудне и Крстура, читаво подручје између Тамиша и Бегеја (36 км) покривено је водом на појединим местима и до 2 метара дубине. У сливу Тамиша – Бегеја најтеже су погођена села на румунско-српској граници: Рудна, Крај-ноу, Крстур, Вењ, Иванда, Мађарски Семартон, Бијанак (у Војводини Јаша Томић и Међа). Кад се додају и насеља у сливу Брзаве има их 116, а кад последица поплава и подземних вода потопљено је 92500 ха ораница, сенокоса, повртњака и других површина. Оштећено је 3876 кућа и других грађевинских објеката. Људских жртава није било. Историјске чињенице указују на то да је последњих 16 деценија у Банату било око 20 великих поплава, просечно по једна на осам година.

У току времена у равници саграђена су два спојна канал између ових река. Један дуг 11 км који спаја *Тамиш* са Бегејом од Коштеја до Кизагауа, служи за пребацивање воде из Тамиша када Бегеј има ниски водостај што онемогућава пловидбу у пловном Бегеју; други дуг 5 км од Тополовца до Хитијаша, спаја Бегеј са Тамишом онда када Бегеј има високи водостај и прети опасност да се излије. На овај начин Темишвар и алувијална равна заштићени су од поплава. Међусобно повезане, ове реке не само да нису независне већ стварају један јединствени хидросистем са чврстом међусобном везом. Да се избегну и да се поплаве више не понављају, да не угрожавају насеља и усеве излаз је био изградња двоструке везе компензације ове две реке прокопавањем канала, вештачког корита и изградњом одбрамбених насипа половином XVII века.

У низу обимних радова за обуздавање река у Банату, решено је више привредних проблема. Најважнија је била изградња одбрамбених насипа и канализација Бегеја, што је омогућило да Темишвар постане пристаниште, административни и културни центар, који добија изврсни пловни пут, који га повезује са Тисом Дунавом и Црним Морем. Исушене су оранице са сувишном влагом, наводњавање стотине хектара оранице, снабдевање Темишвара са потребним количинама пијаће воде. Регулисањем водостаја у Бегеју заустављено је сплаварење које је пре Првог Светског рата (1982 год. прослављена је 250-годишњица од почетка радова за обуздавање природе у Банату).

Бегеј је плован 114 км – 40 км на територији Румуније од Темишвара до Отелека и 74 км на територији Југославије од Отелека до Титела. Ширина канала у основи је 16 метара која омогућава мимоилажење два мања бродича. На територији Румуније, на каналу постоје две бране са уставама и коморама у којима могу упоредо стајати два брода 65 метара дужине и 8 метара ширине (Сенмихај и Ујвар). Најмодернија је брана код Сенмихаја, којом је утврђен сталан водостај узводно са средњом дубином од 2,5 метара - 14 метара до Темишвара који могу да плове бродови са

газом до 1,25 м (1500 т носивости) ту постоји и зимовник за бродове. Осим Темишвара, дуж канала постоје и друга места за снабдевање: Ујвар, Дињаш и Отелек. Први брод из Темишвара допловио је до Панчева новембра 1732. године и то је најзанимљивија страница у повести ове реке. Поред модерних бродова који су пловили Бегејом, копитарење се одржало до другог светског рата, требало је да прође доста времена да парни бродови потисну вучу на коњску запрегу. За свој економски развој Темишвар дугу је првенствено Бегеју. Као транспортна магистрала Бегеј је некада био најдрагоценији привредни бисер Темишвара. На кеју Бегеју били су укотвљени бродови са заставама више држава а на темишварским улицама виђали су се лађари у морнарским униформама. Корито је редовно прочишћавано - погодно за купање и рибарење, темишварске пијаце се редовно снабдевале бегејском рибом. Основано је 1928. пристаниште и капетанија, а Југ. Речна Пловидба имала је сталну агенцију са стручним особљем. Темишвар је имао редовне везе са Бечом, Будимпештом, Београдом и Црним Морем. 1932. превезено је 11.450 путника; 1950. - 24.746 а у раздобљу од 1832. до 1980 регистровано је 605.565 путника. Модернизацијом путева превоз путника нагло опада - а данас сасвим изостаје.